

Cosmopolitan – kelet-európai kiadás

A szabadkai Népszínház Magyar Társulatának *Kupido* című előadásáról

Tökéletes előadás a *Kupido*, mégsem remekmű. Szíporkázó alakítások, kitűnő színészi összjáték, jó sztori, kiváló szöveg (tele helyzetkomikummal, elsülő poénokkal), fantasztikusan egyszerű, de a célnak nagyon is megfelelő díszlet, sokrétű zenei aláfestés, szép kosztümök és egy pontos, határozott rendezés.

Csak épp a maradandóság élménye hiányzik.

Tasnádi István nemcsak megrendezte, de maga is írta a darabot. A történet egy szvingerklubban játszódik, ahova házaspárok vagy egyszerűen csak párok járnak, hogy ott újfajta szexuális élményben legyen részük, új partnereket próbáljanak ki.

A darab főszereplője egy fiatal középkorú házaspár, Péter és Kata, akik életükben először járnak ilyen helyen. A jövetelük indítékát mintha csak egy Cosmopolitan magazinból rántották volna elő: a nő – mellesleg kétgyermekes anya – válságban érzi a házasságát, ezért egy ilyen szabadosság jellemezte helyen szeretne rátalálni a válságból kivezető útra – meglehetősen zavaros érvrendszert vonultatva fel ennek mikéntje mellett. A férjnek, aki egy negyven körüli, kiégett üzletember, nem igazán fülk a foga az egészhez, szívesebben menne pizzázni, mintsem hogy más nőjét kúrja a felesége szeme láttára. De Kata eltökélt: ezt végig akarja csinálni – bár az nem teljesen világos, hogy mit –, így aztán Péter, kelleetlenül bár, de marad.

Aztán csakhamar kiderül, hogy a szvingerklub tulajdonosa és persze a klub szolgáltatásainak használója Péter hivatalbeli főnöke, aki már régóta próbálja magának megszerezni Katát; hogy Pétert hetekkel korábban kirúgták a munkahelyéről, amit még a feleségének sem árult el, és sehogyan sem tud új munkát találni magának; hogy az egyik vendég befolyásos üzletember, akinek semmiből sem áll jól fizető állást szerezni Péternek. De hát persze mindennek ára van...

Az előadás tehát az élet nagy kérdéseit feszegeti, melyekről rendszeresen olvashatunk a már említett magazinban vagy valamelyik Coelho-regényben. Mire hajlandó az ember a boldogsága és a boldogulása érdekében? Mi számít megcsalásnak, és igazolható-e bizonyos esetekben a félrekefélés? Meddig terjed a szabadságunk, és hol az a határ, amelyet átlépve már a másik szabadságának kárára cselekszünk? Képesek vagyunk-e a másság elfogadására, vagy aberrációként éljük meg és elutasítjuk mindazt, ami a megszokottól vagy saját viselkedésünktől eltérő? Stb.

Hogy az előadás mégsem fullad közhelyparádéba, az alapvetően két dolognak köszönhető. Egyrészt a finoman kirajzolódó társadalmi miliőnek, másrészt annak, hogy ki-kibuknak az előadás során a szerepeket játszó személyek magánéleti problémái és gyengeségei, némi mélységet adva az előadásnak.

A *Kupidó* egy tipikusan kelet-európai kontextussal operáló darab. Egy olyan társadalomban játszódik, amelyben még nem tanultak meg az emberek élni a hirtelen jött szabadsággal. Miként a gyerekek, csak próbálgatják saját szabadságuk határait, és időnként megriadnak attól, amit tapasztalnak. Vonzza őket az új élmény, de a cselekvés pillanatában visszahőkölnek. Kata és Péter (Kalmár Zsuzsa és Pálfi Ervin hiteles alakításában) ennek a kelet-európai világnak a megtestesítői. A szvingerklub pedig az a lakmusz, amely előhozza szociális berögződéseiket, hiába próbálják azokat véka alá rejteni.

A másik fontos momentum az, ahogyan a magánéleti krízisek átszövik a szereplők kapcsolatait. Néhány elejtett vagy épp elhallgatott félmondatból sejteni lehet, hogy a szvingerklubban tanúsított önfeledt szórakozás felszíne alatt külső és belső konfliktusok zajlanak. Féltékenység, ármány, aggodalom, szomorúság lakozik a szívekben.

Nehéz kiemelni az előadás legerősebb aspektusát, mert, mint azt már a bevezetőben megfogalmaztam, minden a helyén van. Igazságtalan lennék a zeneszerzővel (ifj. Kucsera Géza jegyzi a dalbetéteket), ha a Ledenyák Andrea tervezte pompás kosztümöket emelném ki, igazságtalan lennék a színpadi mozgásért felelős Gál Herminával, ha az egy kanapé-két fotel-két sor áttetsző tuszfüggöny-ledfények alkotta minimalista díszletet, Pintér Réka munkáját magasztalnám, de igazságtalan lennék a rendező Tasnádi Istvánnal is, ha a szövegkönyvet jegyző Tasnádi István szípkáit, a Tarantino-filmekbe illő „okosságos párbeszédet” dicsérném.

Sajnáltnám nem felsorolni a színészeket, hiszen rendkívül kiegyensúlyozott alakítást nyújtottak, és ez a „kiegyensúlyozottság” korántsem közép-szerúséget jelent. A már említett két főszereplőn kívül G. Erdélyi Herminát láthatjuk az érzelmentes, élvhajász dáma szerepében, Ralbovszki

Csaba a céltudatos, mindenkin átgázoló bártulajdonos karakterét hozza, Szőke Attila a guminóvel flangáló, børszerkós voyeurt személyesíti meg, Mia, a szexualitástól túlfűtött hostess szerepében Pesitz Mónikát láthatjuk, Kovács Nemes Andor a magabiztos, joviális, de kíméletlen felsővezetőt formálja meg, az alávetett női szerepét elfogadó Meryllt Pámer Csilla játssza, a szellemlényként repkedő Kupidót Baráth Attila varázsolja a színpadra (a sminkje is igazi varázslat), az Év Üzletemberének pár másodperces színpadi jelenléte pedig Detki Istvánnak köszönhető.

Mindnyájan egy tipikusan kelet-európai, azt is mondhatnám, magyarországi újgazdag réteg megtestesítői, akik a pénzért kapható gyönyörökkel próbálják levezetni az üzleti életben folyamatosan jelen levő stresszt, akik szabadossággal próbálnak kötöttségeiktől szabadulni, de nem képesek saját árnyékukon sem túllépni.

Minden tehát olyan tipikus, nincs semmi az előadásban, ami elemen-táris erővel csapna le a nézőre, ezért az egzisztenciális kérdések feszegetése ellenére az alkotás megmarad a szórakoztatás szintjén. Profi munka, amit szívesen megnéz másodszor is az ember.

Cabaret Voltaire

Az Újvidéki Színház *Neusatz*er Cabaret című előadásáról

A pozitív utópia humortalan. Legfeljebb megmosolyogtató, ha naiv. Aki pozitív utópia felvázolására ragadtatja magát, az nagyon komolyan veszi saját szerepét a világban, jobb őt messziről elkerülni. Számos, szándéka szerint pozitívnak szánt utópia ma már negatív utópiaként csapódik le. Nem azért, mert annyival jobb volna a mai társadalom, mint az utópiában felépített ideális világ, hanem azért, mert társadalmilag meghaladottnak vagy hamisnak gondoljuk az alapjait, amelyekre az egész konstrukció épül. Kell a fenének olyan „ideális társadalom”, amelyben tanítják a boldogságot, patkányként idomítják a gyerekeket, és szigorú szabályokhoz kötik még a családtervezést is! Tomasso Campanellasucks!

A negatív utópia viszont, ha hideglelés is, lehet vicces, ironikus. Befogadása közben hálát adunk a sorsnak, hogy, ha nem is a lehetséges világok legjobbjában adhatott élnünk, mégis itt lehetünk otthon ezen a sokszor szidott és megvetett trágyadombon, amely azért talán mégsem olyan rideg, mint ama szép új világ.

Lénárd Róbert *Neusatz*er *Cabaret*-ja pozitív utópia, mégis dől a röhögéstől a közönség. Hogyan lehetséges ez?

Talán úgy, hogy nem pusztán utópia. Van ugyanis egy álpropagandisztikus olvasata is. Miközben a darab, szándéka szerint, egy ideális Újvidék-képet igyekezik felvázolni, ahol kolbászból van a kerítés és – természetesen – lekváros minden ablak, a jelenről alkotott hamis valóságkép, vagyis a hatalom propagandájának karikatúraszerű felnagyításával éppen ezt a létező hatalmi propagandát figurázza ki a satíra módszerével. Tehát nemcsak a megtapasztalt valósággal állít szembe egy ideális valóságképet, hanem a megtapasztalt valóság és a hatalom propagandája közötti feszültség megletére is reflektál.

És ez nagyon-nagyon jó, hogy így van, máskülönben egysíkú, unalmas és komolykodó kiáltvánnyá silányulna az egész előadás.

Ám a *Neusatz*er *Cabaret* minden pillanata tömény élvezet. Különösen azok számára, akik rendelkeznek kellő helyismerettel, továbbá beszélnek a magyar, a szerb és az angol nyelvet egyaránt. Érdemes például az ismert betétdalok zseniálisan átköltött szövegeinek zseniális fordítását is olvasni a kivetítőn. Nem tudom, ki volt az elkövető, úgy tudom, a szöveggönyv és nyilván a dalszövegcsokor is a társulati brainstorming eredménye, de ezúton is gratulálnék a névtelenségbe burkolózó dalszövegírónak és szerb fordítójának: nagyszerű munkát végeztek!

A láthatóan nagy élvezettel játszó színészeket is csak dicsérni tudom. Közülük is kiemelkedik Banka Livia teljesítménye, aki igazi *stand-up* komédiásként többször is képes volt nyílt színi tapsot és ovációt kiváltani a nézőkből, a folyamatos hahotázásról nem is beszélve.

De nem csak a színészi játék és a zenés elemek érnek meg egy misét: az előadás struktúrája is kiváló. A Lénárd-darabban nincs drámai szituáció, nincs cselekmény és állandó figurák sem, kivéve a műsor elején és végén felbukkanó konferanسیét (Gombos Dániel alakításában). Mert, ahogy ez a címből is kikövetkeztethető, az előadásnak kabaréformája van. Rövid, lazán egymáshoz kapcsolódó jelenetek, kuplék, szonok, magánszámok, táncos produkciók váltják egymást. Egyetlen tézis kifejtése van folyamatban, jelesül, hogy milyen (lenne) egy ideális Újvidék, azaz Neusatz, Neoplanta vagy Novi Sad. Mindez tematikus egységekben valósul meg, kezdve a kommunális kérdésektől, az oktatásügyön, a kultúrán és a kommunikáción át, a rekreációs és sporttevékenységekig, valamint a szociális és nemzetiségi viszonyokig. Bőven akadnak politikailag korrektnek nem igazán nevezhető beszélások is, amelyek azonban a már említett második olvasatban a sokszor álszent politikai korrektség radikális lebontásaként értelmezhetők.

És ha már radikális interpretációt említettünk, nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy egyetlen évadon belül az Újvidéki Színházban ez már a második újvidéki identitás-dráma. Urbán András *Neoplantája* persze egészen más poétikával közelítette meg a témát, de a helyzetlátás Urbánnál és Lénárdnál is hasonló. Akár a jelen vagy a közelmúlt konfliktushelyezetei kerülnek a felszínre, akár az egyre terebélyesedő és ebből kifolyólag egyre nyomorultabbá váló város képe sejlik fel a mélyben, mindkét szerző egy alapvetően élhetetlen városként rajzolja meg a jelenvaló Újvidéket. Ami belőlem ellenállást vált ki, mert én nem így élem meg ezt a várost. Ez az ellenállás azonban nem elutasítás, csak opponálás: érdekel Urbán és Lénárd látásmódja, erős érzelmeket vált ki belőlem, képes és hajlandó is vagyok vele nézőként párbeszédet folytatni.

A *Neusatzter Cabaret* hát egyszerre görbe tükör és ideálkép, a szatíra maró gúnya feloldódik a Szabadság sugárút helyén csöndesen csordogáló csatorna gondoláinak ringásában és az utcán spontánul kitörő szambázásban. Akármennyire is a valóságos város visszasságait gúnyolja, ebbe a gúnyrajzba nem lehet nem beleszeretni, és eljátszozni a gondolattal, hogy, istenem, milyen jó is volna, ha...

Már futunk, pedig még meg se ijedtünk

Az Újvidéki Színház III. *Richárd betiltva, avagy jelenetek Meyerhold életéből* című előadásáról

Végtelenül összetett előadást rakott az Újvidéki Színház színpadára Anca Bradu. Az egymásra épülő és egymást átható rétegeit lehetetlen is volna mind felfejteni, egy kritikának pedig ez főleg nem lehet célja, ezért a teljesség igényére törekvő elemzés helyett maradok az alapvonásokra és a kiragadott részletekre összpontosító bírálatnál.

A III. *Richárd betiltva* című Matei Vişniec-darab a totalitárius rezsim és az ideológiamentes, úgymond tiszta művészet viszonyát boncolgatja abszurd és groteszk szatíra formájában. A mindent ellenőrizni kívánó paranoiás hatalom és a megfelelni is vágyó, de hitelességre is törekvő művész

konfliktusának leképződése ez a dráma. Főhőse, Meyerhold valós figura, a 20. század első felének egyik legjelentősebb, mégis kevésbé ismert orosz-szovjet színész-rendezője, aki a szocialista realizmus elutasítása miatt a harmincas években szembe találja magát a sztálini rendszerrel, 1940-ben pedig hamis vádak alapján – mint külföldi kém – ki is végzik.

Meyerholdot a művészi igazság érdekli, nem az ideológia igazsága, nem a valóság tükrözése, hanem egy önálló – ha úgy tetszik: önmagába zárt – világ megteremtése. Amikor ez az attitűd a diktatúra kontextusában próbál utat törni magának, bukása szükségszerű, a konfliktus alaptermészete pedig tragikomikus, abszurd és helyenként groteszk is.

A darabban Meyerhold William Shakespeare *III. Richárd*jának színrevitelével próbálkozik, de a hatalom „ellenséges aktualizálást” sejt a kegyetlen és gonosz uralkodóról szóló történet fölelevenítése mögött, ezért végül betiltja, a rendezőt pedig börtönbe veti, majd kivégezteti. Pedig Meyerholdot épp az ideológiától mentes, „őszinte, tiszta gonoszság” érdekli, és a Shakespeare-darab címszereplőjében látja ennek, az önmagáért való romlottságnak a megtestesítőjét, ám a mindig éber és üldözési mániában szenvedő hatalom „aljas utalásokat” sejt, „külső ideológiai lerakódásokra” gyanakszik, és végül lecsap.

Anca Bradu határozott koncepcióval nyúlt a Višniec-drámához, melylyel egyúttal Vszevolod Emiljevics Meyerhold emléke előtt is tisztelig. Ennek a koncepciónak az egyik meghatározó vonása ugyanis éppen a meyerholdi módszer, a biomechanika alkalmazása. A színészek mozgulataikban egész testükkel vesznek részt, érzelmeiket pedig mozgásuk szüli. A módszer lényegéhez tartozik, hogy a forma, tehát a cselekvéssor gyakran ellentétben áll a tartalommal, vagyis a kimondott szavakkal. Az ellentétek ilyen szintézise pedig groteszk jeleneteket hoz létre.

A módszer kiválóan alkalmas arra, hogy segítségével lavírozni lehessen abszurd álmok és abszurd valóság, absztrakt mozgás és célorientált cselekvéssor között anélkül, hogy átcsúszna az előadás posztdramatikus színházi produkcióba. A narrációnak tehát határozott elsőbbsége van, de úgyszólván szimbiózisban leledzik a mozgással, a zenével, a díszlettel és a fényekkel. Erre segítenek rá a színpadot határoló panelekre vetített filmkockák metaforává csupaszított jelenetei: a csaholó kutyák és a futó ember. (Ez utóbbiban nem lehet nem ráismerni a biomechanika tézismondatára, miszerint „futásnak eredtem, majd megijedtem”).

Ha egyetlen fogalommal kellene leírni az előadást, akkor ez a fogalom csakis a szinkretizmus lehetne, amely e komplex színjáték minden rétegét átjárja. A különbözőségek összebékítésére tett kísérletet Shakespeare, aki a *III. Richárd*ban az isteni büntetést és a gátlástalan emberi nagyra törést

ötvözte; ezt tette Meyerhold, a hús-vér rendező, aki módszerével a formát és a tartalmat választotta szét, hogy azok maguktól forrjanak végül össze; ezt tette a darabbeli Meyerhold, aki hajlandó volt a teljes csendig redukálni az előadást, kompromisszumkészségét bizonyítandó, de nem engedve abból, hogy az előadásnak meg kell születnie; ezt tette Vişniec, aki úgy űzött csúfot a totalitárius rendszerekből, hogy a szatírájának központi témája épp az ideológiamentesség lett; és ezt tette Anca Bradu, aki briliáns módon ötvözte mindezt, úgy aktualizálva az előadást, hogy nem tett semmit az aktualizálás érdekében, legfeljebb annyit, hogy mit sem sejtve elvállalta ennek a darabnak a megrendezését – épp itt és épp most.

Az aktualizálás ugyanis a Szerbiát sújtó árvíznek köszönhető, és annak a szerbiai hatalomnak, amely az áradások áldozatainak emlékére háromnapos gyászt hirdetett, hetvenkét órára betiltva minden szórakoztató, de művelődési tartalmat is az országban. Meg még sok minden mást is csinált ez a hatalom azokban a napokban: cenzúrázott, elfojtotta a kritikát, ott is ellenséget látott, ahol nem volt, és miközben saját paranoiáival volt elfoglalva, éppen ott nem tanúsított kellő éberséget és szervezethez, ahol szükség lett volna rá a károk mértékének csökkentése végett.

De hagyjuk az aktualizálást és a szinkretizmust, nézzük, mit nyújtott a társulat. A tőle megszokott profizmust, tökéletesen ráhangolódva Bradu rendezői koncepciójára. Külön ki kell emelni a börtönört, illetve a III. Richárdot alakító Magyar Attilát, aki úgyszólván lubickolt az abszurd humorban és a groteszkben – ez az ő igazi terepe. Balázs Áron pedig Meyerhold szerepében ismét bebizonyította, hogy nem csak páratlan tehetséggel rendelkezik, de munkabírása is a régi.

Anca Bradunak, Matei Vişniecnek és az Újvidéki Színház társulatának, úgy tűnik, szerencsés csillagzat alatt született ez a találkozása is, akárcsak az előző. Ugyanis szinte dátumra pontosan nyolc évvel ezelőtt mutatták be *A kommunizmus története elmebeteg számára elmesélve* című előadást. Az se volt könnyű darab, rövidnek se volt mondható, nem tartotta sokáig életben a közönség, de szakmai körökben jelentős elismerést aratott. Vélhetően a most bemutatott előadásra is hasonló jövő vár.